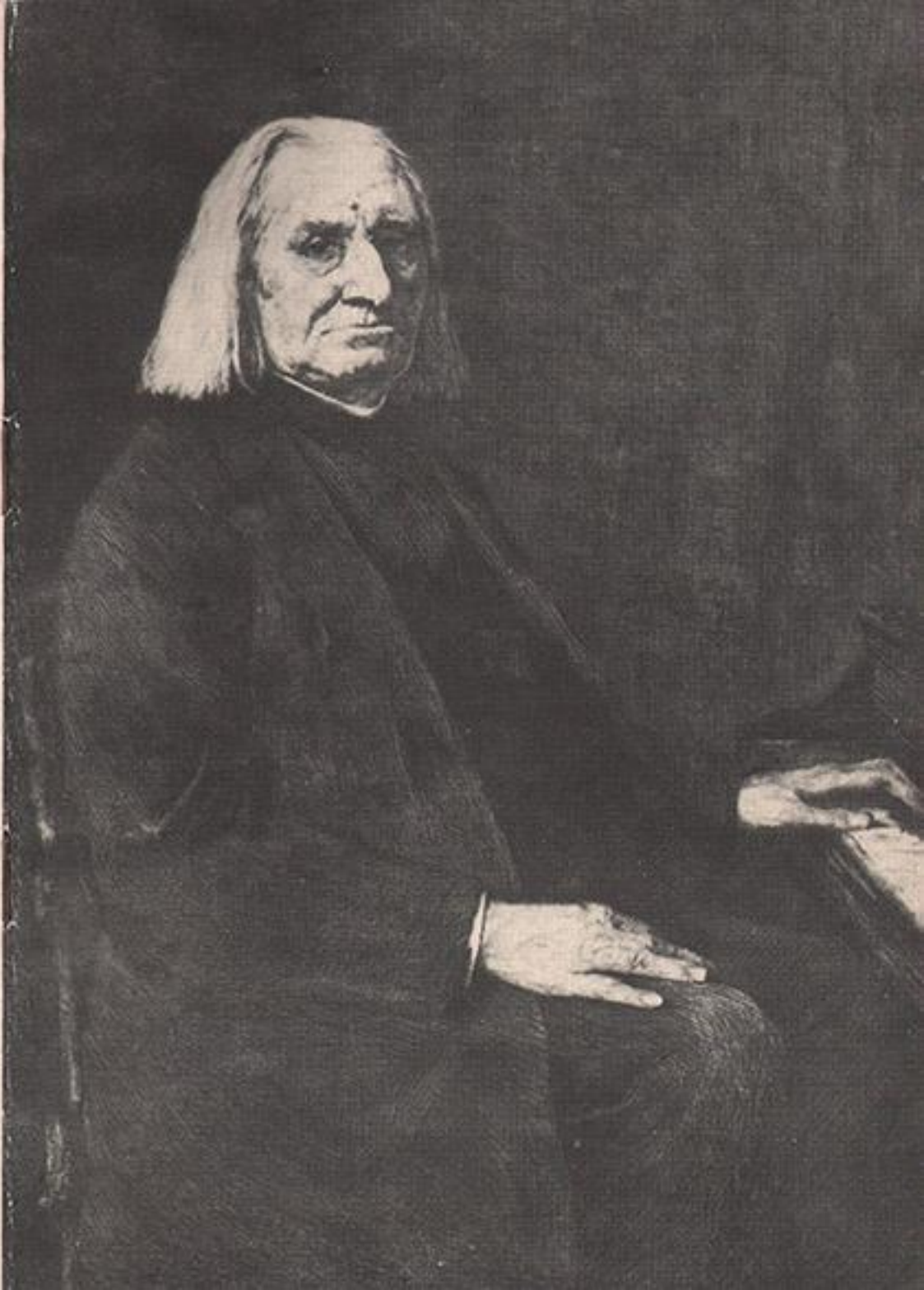

Aug. 245

LISZT 1986

MAGYAR TÖRTÉNELMI ARCKÉPEK--PARAFRÁZIS EGY LISZT MŰRE

HISTORISCHE UNGARISCHE BILDNISSE--PARAPHRASE AUF EIN LISZT WERK

Kiállítás Liszt Ferenc születésének 175., halálának 100. évfordulójára.

Magyar Nemzeti Múzeum
1986. márc. 13. - aug. 20.

"S megemlékeztek a győzelmesek
Ama szentekről és nagyokról, akik
A szolgaságban szabadok valának."

(Petőfi: Az apostol)

A múlt század legnagyobb zeneköltője alig néhány szót tudott magyarul. Doborjáni szülőháza a mai Ausztria területén található, bayreuthi sírját a Wagneréhez zarándoklók látogatják. Szülőföldjét tíz évesen hagyta el, hogy hat és fél évtizedes európai vándorutján világhírnevet szerezzen magának és korábban példátlan kulturális rangot hazájának. Nála nagyobb publicitásra azóta sem tett szert hazánk fia. Egyedülálló karrierjét és mai fogalmaink szerint szinte érzékelhetetlen ünnepeit csaknem kizárólag magának köszönheti. Csodagyerek, utánozhatatlan zongoravirtuóz, jeles karmester és zenepedagógus, nagy zeneszerző a művészeti élet fáradhatatlan szervező egyénisége, aki mindezen felül korának legnemesebb eszméiért bevül, meggyőződéséért hangozás nélkül és minden körülmények között kiáll. Programzenébe foglalt alkotói felfogását tökéletes összhangba képes hozni a kor kívánalmaival, a radikális romantikája nem csupán a hazafiakat hozza tűzbe, de a honleányokat is, hiszen varázsosán szép és vonzó férfi, akit agg éveiben is izgalmas szerelmi kalandok aureája övez. Ez az image, úgy látszik, a modern tömegtájékoztatás eszközzrendszere híján is tökéletesen alkalmas arra, hogy végeérhetetlen diadalmenetre kárhoztasson egy megállapodni vágyó művészt, virtuozitása ismételt bizonyítására az elmélyülni szándékozót, világpolgárrá avassa azt, aki szüntelenül nemzeti hovatartozását kutatja.

Bécs, Párizs, London, Róma, Szentpétervár, Berlin és Zürich hangversenylátogató közönsége ünnepelte. Az igazi sikert, fáradozásainak belső békét hozó elismerését a Pozsonyban, Sopronban, Pesten, Szek-

ISBN 963 7421 24 6 (összkiadás)

963 7421 25 4 (I. kötet)

ISBN 963 01 7049 3 (összkiadás)

963 01 7050 7 (II. kötet)

Készült a VEGYTERV házi nyomdájában

2 A/5 iv 3000 példány

Fk: Dr. Kovács Tibor
Dr. Falvy Zoltán

szádon, Nagyváradon, Kolozsvárott tartott koncertektől remélte. Ujra meg újra hazatért, s a pesti árvíz károsultjainak javára adott koncerttől a Zeneakadémia megalapításáig terjedő mozgalmas korszak minden felemelő és tragikus mozzanatából kivette részét. Törekedett arra, hogy hazai ismeretségeit barátsággá fejlessze. Ez alig néhány esetben sikerült; ittthon főként bámulói, tanítványai és követői voltak. Egyenrangú társa és barátja, Richard Wagner veje is lett. Működése elhomályosította Lisztét. Közzájón forgó szerelmi élete - a d'Agoult grófnéval fenntartott és három gyermek születését hozó életársi kapcsolatot leszámítva -, meddő maradt és ez sem segítette hozzá a magánélet harmóniájához. Tanítványai nem nőttek föl mesterről, legfontosabbnak vélt zenei kísérletei csak részben találak követőkre. Liszt a sztárok magányos életét élte, magányosságát életének ellentmondásait világosan felismerte, sőt meg is fogalmazta a Les Préludes-ből írott jegyzetekben: "Vajon mi egyéb életünk, mint előjátékok sorozata ahhoz az ismeretlen énekhez, melynek első és ünnepélyes ütemét a halál szólaltatja meg? A szerelem jelenti minden lét varázsát: de van-e sors, hol a boldogság első gyönyöreit nem zavarja meg valami vihar? ... és mikor a trombiták harci riadója felharsan, rohan a veszedelembe, bármely háború hívja is soraiba, hogy a csatában ismét önmagára leljen, hogy erőinek ismét teljes birtokába jusson."

A halálmotívum gyakran szólal meg Liszt zenéjében, s nem nehéz kiéreznünk belőle a hősi halál utáni vágyakozást sem. Lelki alkata és életformája viszont lehetetlenné tette, hogy a valóságban is vállal kozzék a magasabb cél érdekében életét is odavetni kész hős szerepére. Művész volt, heroikus hajlamait a barrikádok helyett a koncertpódiumokon élte ki; igaz, minden alkalmat megragadott, hogy ki-

fejezze csodálatát a mult nagyjai és azon kortársai iránt, akik valamely általa is vallott eszmény képviselőit a hősiesség fokán gyakorolták. Másról is álmodott: a Dél napsütésében Norvégia gleccsereiről - a művelt Nyugaton a Pusztaíró.

A cigányzenekarok előadásában elhíresedett verbunkos zene motívumait tetszéssel fogadta a folklorisztikus érdekességek iránt fogékonyvá vált Európa, s a hazai közönség is főként Liszt díszmagyar öltözkészére, be-tanult magyar nyelvű nyilatkozataira, a hazafiság tetszetős külsődleges bizonyítékaira tartott igényt. A mester megfelelt eme várakozásoknak, sőt tovább is lépett. Zenei és irodalmi feldolgozás céljából tudatosan tö-rekedett a cigányok játszott korabeli magyar zene minél alaposabb meg-ismerésére: "nekem magamnak is több száz kéziratos vagy nyomtatás-ban megjelent magyar darabom (Hongroises) van, s ezek tudomásom sze-rint a leghitelesebbek közül valók" - írja gyűjteményéről.

Liszt magyarsága sokkal mélyebbről fakadt és sokkal teljesebben hatot-ta át az oeuvre egészét, mint azt a zenetörténet által számon tartott életrajzi tények, magyarországi kapcsolatok és koncertek, a legfonto-sabb magyar vonatkozású művek - Magyar rapszódia, Hungaria, Főster-gomi mise, Magyar királydal, Szent Erzsébet legendája, Koronázási mi-se stb. - pusztá felsorolása érzékeltetni volna képes. Liszt benne élt ko-ra magyar valóságban, felfogta idegelen a korszak bonyolult problema-tikáját, ráértett három nemzedék sorskérdéseire, s lelki társakat fe-dezett fel a reformkor, a forradalom és az önkényuralom korának kö-rülményekkel és önmagukkal vívódó magyarjaiban. Hogyan volt erre ké-pes? Ez a zseni titka. Hiszen távol volt, elfogult, vagy szűklátókörű levelezőtársak híradásaira, az európai sajtó torzító híreire volt utalva mindvégig. Mégis Széchenyi, Főtűs, Vörösmarty, Teleki, Deák és Pető-fi küzdőtársa volt, férfiaké, akiket személyesen csak futólag, vagy egy-

legbonyolultabb alkotásának, a Kegyenecnek a szerzője. 1848/49 folyamán egyedül ő ismeri fel, hogy a nemzetiségi kérdést lehetetlen megoldani Szent István államának csorbitatlan megtartásával. Az emigrációban csatlakozik Kossuth álláspontjához, eltemeti magában kételyeit, az amúgy is széttzilált bujdosók táborának egységét megőrzendő. Ő áll legközelebb Liszthez, hiszen világfi s a kényszerű körülmények hatására világ vándora. Az otthonatlanok jól megértik egymást. Személyes kapcsolatuk sem formális. A harmincas évek végétől többször is találkoztak, s Liszt amaga módján mindent elkövetett azért, hogy hasznos ismeretségekhez segítse a Batthyány-kormány megbízásából Párizsba érkező Telekit, aki a forradalmi Magyarország diplomáciai elismertetésén fáradozik. Teleki tizenkét éven át tartó száműzetése során még közelebb kerültek egymáshoz, s nem kétséges, hogy Lisztet mélységesen felhíborította a sajtóból szerzett értesülés: a Drezdába látogató Telekit a szász rendőrség letartóztatta és kitoloncolta Ausztriába. S döbbenetes a fél évvel később érkező hír: a Ferenc Józsefnek tett ígérete ellenére újra nyilvánosság elé lépő politikus 1861. május 7-én önkéntesül vetett véget életének.

Vörösmarty mély letargiában élte utolsó éveit. Petőfi ott esett el a harcmezéjén, Széchenyi és Teleki majdnem egyidejűleg öngyilkosságot követett el. Tragédiájuk jelkép, mely milliók sorsát és a nemzethalál vizlóját idézi fel. A szabadságharc veszteséglistán 36.000 fiatal élet, a politikai és katonai vezetés lefejezve, legjobbjait kivégezték, vagy a méthuzás, kalandorság, egzisztenciális és lelki elnyomorodás melegágyát jelentő emigrációba kényszerítették. Több tízezer honvédet soroztak be a császári hadseregbe, ezrek raboskodnak a birodalom várbörtöneiben. Egy nemzedék jobbító szándéka és áldozatvállalása vált semmivé, látszólag értelmetlenül. Liszt a költővel érez gyászában. "Liszt a vérünk szennyes oltáron ontatott!" - mondja Arany. "Most csend van, és hó és halál" - így

Vörösmarty. S Tompa:

"Csak vissza, vissza! dél szigetje vár;
Te boldogabb vagy, mint mi, jó madár.
Neked két hazát adott végzeted,
Nekünk csak egy - volt! az is elveszett!

Repülj, repülj! és délen valahol
A bujdosókkal ha találkozol:
Mondd meg nekik, hogy pusztulunk, veszünk,
Mint oldott kéve, széthull nemzetünk...!

Sokra sir, sokra vak börtön borul,
Kik élünk: járunk busan, szótlanul;
Van aki felkél és sírván, megyen
Új hont keresni túl a tengeren."

(A gólyához.)

Mozart Requiemje óta a gyászzené sem csupán kétségbeesés. Lisztnek megadatott, hogy megérje a jövőnek hozott áldozat politikai haszonvételét, a kiegyezést. Az Főtvös és Deák emlékének szentelt tételekbe a győzelmes túlélőket ünneplő emelkedett hangnem vegyül. FŐTVÖS JOZSEF BÁRÓ kétszer volt kultuszminiszter. 1848-ban, a Batthyányi kabinet tagjaként csak csekély részben valósíthatta meg centralista programját, a publicisztikájában kifejtett és regényeiben lélektani és történelmi hitelességgel hus-vér valósággá formált eszmei irányzatot. Az Andrássy-kormányban jóval tágabb tere nyílt arra, hogy érvényre juttassa a 19. század uralkodó eszméit. A közoktatás átfogó reformja, a megyei szakigazgatás rendszerének kimunkálása, a választói jog és a miniszteri felelősség alkalmazása, a polgári átalakulás és a népfelemelése érdekében végzett tettek sorozatából áll össze az élete. Brilláns elme, akitől távol áll minden személyes kockázatvállalás. Hosszabb távra játszik és őt igazolja a történelem.

És persze DEÁKot. Liszt sem tagadhatja meg az elismerést a "haza

bölcsétől", aki a liberális párt egyetlen Magyarországon maradt vezérképviselőjeként majd két évtizeden át tanította nemzetét tűrni és szenvedni, hogy azután egyetlen fantasztikus jogi bravurral jelölje ki a jövőbe mutató kompromisszumot, a Pragmatica Sanctióból vezetvén le a közös ügyeket.

Hetedikként MOSONYI MIHÁLYról emlékezett meg. Ezek személyes percek, a jóbarátnak, a leghűségesebb magyarországi zeneszerző társ elhunytának szentelt pillanatok. Talán elgondolkodott azon, hogy mily kevesen vannak a magyar zeneszerzők, s tán az is eszébe jutott, hogy magyar származásukhoz is kétség férhet. Ő maga csak német szót hallott szülőföldjében; Mosonyi Brandról, Mátray Gábor Rothkrepfől magyarosította nevét, Erkel sváb származék, Rózsavölgyit eredetileg Rosenthalnak hívták. Mégis ők vetették meg a nemzeti zenekultúra alapjait, s áll az Akadémia, a jövő ígérete.

A halálra készülő Liszt visszatekint nemzedék- és pályatársaira: "...Én zenelleg a magyarságban merülök el, 6-7 történelmi arcképpel, Széchenyi, Deák, Teleki, Főtűs, Vörösmarty és Petőfi képei és Mosonyi barátom temetési menete - az egészet egy apoteózis harsona fejezi be." és képeiket beilleszti zenel panteonjába. Meglehet, válogatása szubjektív. A kiállítás rendezői mégis az ő logikáját, vonzódásait és válaszadásait követik.

A Magyar történelmi arcképek felidézésével Liszt Ferencre és korának legjobbjaira emlékezünk.

HISTORISCHE UNGARISCHE BILDNISSE - PARAPHRASE AUF EIN LISZT - WERK

Unsere Ausstellung anlässlich des 175. Geburts- und 100. Todestages von Franz Liszt ist ein ungewohntes Vorhaben. Wir wollen ein einziges Werk des Meisters mit unseren ganz spezifischen Mitteln heraufbeschwören: dies Werk ist Ausgangspunkt für einen Spaziergang zu den ungarischen Zeit- und Berufsgenossen Franz Liszts.

Es handelt sich um ein Spätwerk Liszts, den Klavierzyklus Historische ungarische Bildnisse (R.112.). Den Grossteil des aus sieben Stücken bestehenden Zyklus deuten wir als das politische und künstlerische Testament des sich auf den Tod vorbereitenden Komponisten. Mit einer Porträtserie, die drei historische Epochen der ereignisreichen ungarischen Zeit des Meisters erfasst, verabschiedet sich dieser vom Leben und richtet seine Botschaft an die Nachwelt. Zum Tode seiner Seelenverwandten und Kampfgefährten schreibt er Tuermusik und trauert gleichzeitig den eigenen versäumten Möglichkeiten nach. Zum ersten und letzten Mal in seinem Leben wird er den bewährten musikalischen Lösung untreu, deren routinierter Anwendung er seinen Weltruhm verdankt. Hoch gestaffelte Dissonanzen, Atonalität, die die Regeln von Dur und Moll missachtet, unvollendete Schlussakkorde und schwebende Tonalität prägen das Werk. Modell für die musikalischen Porträts stapfen die tragischen Helden der Reformzeit, Revolution und des Freiheitskrieges, die grossen Ungarn, die die Jahre der Willkürherrschaft überlebten und denen es vergönnt war, die Vollendung ihres Lebenswerkes zu erleben, jenen Augenblick, für den drei Generation die oft sinnlos scheinenden Opfer

bringen mussten: den Ausgleich zwischen Österreich und Ungarn 1867. Mit ihrem Erfolg muss es erklärt werden, weshalb sich in Liszts gewohntes Todesmotiv vereinzelt Töne des Siegesmarsches mischen.

MIHÁLY VÖRÖSMARTY (1800-1855), der sich Liszt immer "nah verwandt" fühlte und sich in einer Botschaft in Versen an den Komponisten wandte. Allerdings war es nicht nur diese Botschaft:

"Vielberühmter Tonheld dieser Zeiten,
Der, wo er auch weilt, uns treu verwandt,
Hast in Deinen markdurchglühenden Saiten
Töne Du fürs kranke Vaterland?"

sondern auch das tiefe Verständnis für die Kraftanstrengungen von Künstlergelehrten aus anderen Gattungen, die genauso wie er das nationale Selbstbewusstsein wecken wollten.

Der zweite Erwecker, den er bewundert, ist Graf ISTVÁN SZÉCHENYI (1791-1860). Für Liszt ist dieser der einmalige Vertreter der politischen Romantik, der sein Programm in die Tat umsetzt, unbeabsichtigt die Revolution vorbereitet und sich jeder Probe, die sein Land bestehen muss, stellt.

SÁNDOR PETŐFI (1823-1849) verehrte Liszt. Als Soldat in Sopron verließ er seinen Wachposten, um Liszts Konzerten zu lauschen. Die Verehrung war wohl gegenseitig: Liszt, der in seinen Kompositionen unzählige ungarische Motive verewigt, denkt mit gewissem Neid an den Dichter, dessen Gedichte er in der Kertbeny-Übertragung und der viel natürlicher als er selbst die Sprache des Volkes zu handhaben versteht.

Graf LÁSZLÓ TELEKI (1810-1861) Künstler, Mann von Welt und Weltenswanderer. Er ist es, der Liszt wohl am verwandtesten ist, nicht nur wegen der innigen Freundschaft, sondern auch der Parallelitäten, die in den beiden Lebensläufen beobachtet werden können.

VÖRÖSMARTY verbrachte seine letzten Jahre in tiefer Lethargie, SZÉCHENYI und TELEKI begingen Selbstmord, PETŐFI führte das aus, wovon Liszt nur träumte: er fiel auf einem Schlachtfeld der Weltrevolution. Natürlich gab es auch Helden, die einen natürlichen Tod starben:

Baron JÓZSEF EÖTVÖS (1813-1871) war zweimal Kultusminister. In der ersten unabhängigen, dem Parlament verantwortlichen ungarischen Regierung (1848) konnte er sein von der Reformzeit bestimmtes politisches und literarisches Programm nicht verwirklichen. Als Mitglied des Andrássy-Kabinetts (1867), konnte er wesentlich mehr für die Einführung der im 19. Jahrhundert dominierenden Ideen tun.

FERENC DEÁK (1803-1876), markanter Oppositionspolitiker im Unterhaus während der Reformzeit, 1848 Justizminister, lehrt die Nation ab 1849, fast zwei Jahrzehnte lang das Dulden und Leiden, um dann auf einen Schlag, mit bravouröser juristischer Spitzfindigkeit den Ausweg zu finden: aus der Pragmatischen Sanktion leitet er die "gemeinsamen Aufgaben der Österreich - Ungarischen Monarchie" (auswärtige Angelegenheiten, Militär- und Finanzwesen) ab.

MIHÁLY MOSONYI (1815-1870) war Liszts treuester Schüler und Anhänger. Wie sein Vorbild ist er, genauso wie Erkel und Mátay, deutscher Herkunft. Trotzdem legen diese Künstler die Grundlagen der ungarischen Musik und dank ihrer Anstrengungen wurden Oper und Musikakademie gebaut.

Uns an Franz Liszts Auswahl uns Sympathien orientierend be-

handeln wir diese Persönlichkeiten und die Zeit, deren Kinder sie sind.

Eszter Fontana-Gát Péter V. Simon

LISZT FERENC: MAGYAR TÖRTÉNELMI ARCKÉPEK, ZONGORA -
CIKLUSA (R.112.)

1885 június 8-án Liszt örömmel értesítette Tábornszky Nándort, pesti kiadóját, hogy néhány rövid magyar zongoradarabjával elkészült, és amint azt a kopistával lefratta, elküldi a 60 nyomtatott kotta oldalt kitevő sorozatot. Ugy látszik munkájával a tervezettnél mégiscsak lassabban haladt, mert két hónappal később még mindig ezen a zongoracikluson dolgozik (levél C. Sayn Wittgensteinnek, 1885. júli. 30). A másolatok elkészültek, azonban minden jel arra mutat, hogy a darabokat mégsem postázta. Talán Liszt nem érezte még teljesen kiadásra késznek, vagy más, számunkra ismeretlen lehetőség miatt változtatta meg elhatározását, hogy történelmi arcképeit a gyorsaságáról híres pesti kiadójánál jelenteti meg.

A mű elkészültét jelző, már említett két levélén kívül kevés adat maradt ránk az "arcképek" születéséről:

SZÉCHENYI ISTVÁN (1885)

Liszt által korrigált másolata a Library of Congress, Washington gyűjteményében. A kottán apró bejegyzések Liszt hangszerelési elképzeléseiről. A darabot 1885-ben Liszt kérésére Arthur Friedheim hangszerelte.

FÜTVÖS JÓZSEF (1885)

Kézírata nem maradt fenn. Egyetlen forrás a lipcsei Breitkopf-Härtel próbanyomata, amely 1930 körül, egy feltehetően egy Liszt által korrigált másolat alapján készült. A kottamásolatok és a nyomdácok megsemmisültek, a próbanyomatokat a Magyar Rádió kottatára őrzi. (No. 221)

VÖRÖSMARTY MIHÁLY (1857: Vörösmarty emléke, 1885: kőbővített, átdolgozott változat.)

Az 1885-ös változat kéziratát Ferencz Liszt: Vörösmarty Nóta címmel 1985-ben a Stargardt - Marburg árverésre bocsátotta (Árverési kat. szám: 634, tételszáma: 814). Az 1885-ös változat egykoru, Liszt által korrigált másolatát a Library of Congress, Washington őrzi. A mű programja: "Az öt megdicsőített nagy költő iránti kegyeletos érzelmének tanúsítása" (Napkelet, 1857). A darab fő motívuma az Fgressy Béni által megzenésített Szózat harmadik sora (19-21 taktus).

TELEKI LÁSZLÓ (1885)

Két kéziratát a Library of Congress, Washington őrzi. A korábbiak tartott kézirat 5-12 taktusa a Gyászinduló (1885, R.84) néhány taktusának átvétele, az átdolgozásban már csak a jobbkéz szólama ugyanaz. A basszus ostinato témáját Liszt egy Mosonyi műből vette át. Mosonyi Mihály: Gyász hangok Széchenyi István halálára (1860) első része témájának megcserélt hangjai.) A művet, Liszt kérésére A. Friedhelm hangszerelte.

DEÁK FERENC (1885)

A zongoradarab Liszt által korrigált másolatát a weimari Goethe und Schiller - Archiv őrzi. A kézíraton található hangszerelési elképzeléseket Liszt kérésére A. Friedhelm valósította meg.

PETŐFI SÁNDOR (1877)

Kézírata nem maradt fenn. 1877-ben két- és négykezes változata a pesti Taborszky és Parsch kiadónál megjelent. A nyomtatott kotta Liszt által korrigált példányát a Library of Congress, Washington őrzi. A mű első változatának a Jókai Mór szövegére írott melódrama kísérőzenéjét tekinthetjük. (A holt költő szerelme, bemutató 1874) amelyből 1877-ben önálló zongoradarabot írt Petőfi szellemének cím-

mel. 1885-ben néhány taktussal kőbővítve a zongoraciklusba illesztette. Hangszerelt változatát Vécsey Jenő készítette el (kézirat, OSZK Zene-műtára).

MOSONYI MIHÁLY (1870, 1885)

A zongoradarab alapját képező művet Mosonyi Grabgeleit címmel 1870-ben írta, amely 1871-ben a Taborszky és Parsch kiadónál meg is jelent. 1885-ben a végére még hat taktus került. Liszt a zongoradarab programjával Mosonyi gyászjelentésének egy mondatát választotta: "Égbe honnan eredett's a'ki a földön _ _ _ _ _ összhangzatnak örvend" (Augusz levele Ábrányinak, kat.sz. 35).

A Magyar történelmi arcképek Liszt által tervezett 1885-ös kiadása nem valósult meg, s ugyancsak elmaradt - habár a próbanyomatok már elkészültek - a Hpcsei Breitkopf - Hirtel által tervbe vett sokszorosítás. Az első összkiadás 1956-ban, Szelényi István gondozásában az Új Zenei Szemle mellékleteként, 1956-ban jelent meg. Újabb kiadása, részletes bevezető tanulmánnyal a Zeneműkiadó Liszt összkiadásában: Sulyok I. - Mező I.: Neue Ausgabe Sämtlicher Werke I/10, előszó: XVI-XVIII, és 101-124 oldalán. A Magyar Történelmi Arcképek zenekari átíratát (Arthur Friedhelm: Széchenyi, Teleki, Deák, Főtvös) Liszt jelenlétében 1886 jan.19-én Sonderhausenban és június 11-én Weimarban mutatták be.

K A T A L O G U S

FFSTMÉNYEK, METSZETEK

1. Id. Markó Károly: Magyar alföldi táj gémeskúttal (1830 körül)
Olaj, vászon, 41 x 53 cm
MNG.-6633
2. Alconiere Tivadar: Széchenyi a Vaskapunál (1831)
Olaj, vászon, 51,4 x 59 cm
MNG.-3097
3. Kovács Mihály: Csatajelenet (1848)
Olaj, vászon, 36 x 27 cm
MNG.FK. 9168
4. Szemplér Mihály: 1848 apoteozisa (1860-as évek)
Olaj, vászon, 69 x 56 cm
MNG.60.24.7.
5. Szentgyörgyi János: Virágcsendélet gyümölcseivel (1830)
Olaj, vászon, 91 x 70 cm
MNG.-60113
6. Munkácsi Mihály után Rippl-Rónai József: Liszt Ferenc (1888)
Rézkarc, 47,5 x 61,2 cm
Munkácsinénak ajánlva
MNM-TKCS.4/1939 gr.
7. Barabás Miklós: gr. Széchenyi István (1860)
Litográfia, 35 x 45,5 cm
Reiffenstein és Rösch nyomdája
MNM-TKCS.54.168
8. Katzler Vinzenz: gr. Széchenyi István emléklap (1860)
Litográfia, 62,5 x 89 cm
M.Becker nyomdája Bécsben
MNM-TKCS.5599

9. Canzi Ágoston: Vörösmarty Mihály (Pest, é.n.)
Litográfia, 26 x 41 cm
Engel és Mandello nyomdája
MNM-TKCS.60.118
10. Szemlér Mihály: Vörösmarty a főtá dalt szavalja (1841, okt. 19.) (1872)
Litográfia, 44,5 x 29 cm
Fáy András főtá pincéje előtt: Vörösmarty Mihály, Deák Ferenc,
Egressy Gábor és Toldy Ferenc. Megjelent a Családi kör 1872-es
évfolyamában.
MNM-TKCS.54.369
11. Pálffy Lipót után ismeretlen fényképész és grafikus: Vörösmarty Álma
(19.sz. második fele)
Emléklap. Fénykép és színes nyomat, 82 x 60 cm
Légrády testvérek nyomdája
MNM-TKCS.42-1935
12. Orlay Petrics Soma után Marastoni József: Petőfi Sándor (1848)
Litográfia, 35,5 x 11,5 cm
Haupt és Zeiger nyomdája Bécsben
MNM-TKCS.7221
13. Ismeretlen művész: Petőfi élete és halála (1850 után)
Emléklap. Litográfia, 41 x 55 cm
Hj. Deutsch Mór kiadása
MNM-TKCS.55.1087
14. Marastoni József: gr. Teleki László (Pest, 1861)
Litográfia, 31 x 38,5 cm
Pollák testvérek nyomdája
MNM-TKCS.8323
15. Teweke Ferdinand után Franz Kollarz: gr. Teleki László emléklap
(1861 után)
Színezett litográfia, 63 x 54,5 cm
Reiffenstein és Rösch nyomdája Bécsben
MNM-TKCS.55.1069

16. Ismeretlen művész: báró Főtvös József (19.sz. második fele)
Litográfia, 31 x 47,5 cm
H. Gerhart nyomdája Bécsben
MNM-TKCS.5843
17. Szamosy Elek: Az első magyar független felelős minisztérium (Pest, 1848)
Litográfia, 25,5 x 34,5 cm
Walzel A. nyomdája
Batthyány Lajos, Deák Ferenc, Mészáros Lázár, Kossuth Lajos,
Klauzál Gábor, Főtvös József, Széchenyi István, Szemere Bertalan,
Eszterházy Pál
MNM-TKCS.885
18. Halász István után Katzler Vinzenz: Főtvös József emléklap (1871)
Litográfia, 55 x 81,5 cm
Grund V. nyomdája
MNM-TKCS.9766
19. Ismeretlen bécsi mester: Deák Ferenc (19.sz. második fele)
Litográfia, 31,5 x 44 cm
Reiffenstein és Rösch nyomdája, Bécs
MNM-TKCS.6443
20. Ismeretlen művész: Deák Ferenc emléklap (1876 után)
Litográfia, 42,5 x 57,5 cm
Ullmann és Heisler nyomdája, Budapest
MNM-TKCS.53.406
21. Franz Kollarz után Rusz Károly: Koronázási ebéd a budai várban
1867 június 7.-én
Fametszet, 30 x 44,5 cm
MNM-TKCS.6412
22. Weber Henrik: Mosonyi Mihály (é.n.)
Litográfia, 24 x 30,5 cm
Rózsavölgyi és Társa kiadása
Két soros kézfírtal a Szép Honkából: "Tűnjetek ti vándor fecskék".
MNM-TKCS.7201
23. Békessy-Heinbucher József után Beyer Carl: Vigan táncoló magyarok
(19.sz. első fele)
Színezett rézmetszet, 20 x 28 cm
MNM-TKCS. T.5001

24. Marastoni József: Emléklap a Budapesti Zenede negyedszázados ünnepélye alkalmából (1865. aug.)
Litográfia, 66 x 50,5 cm
Deutsch testvérek nyomdája
Erkel Ferenc, Liszt Ferenc, Reményi Fde, Ábrányi Kornél,
Mosonyi Mihály, Volkmann Róbert
MMN-TKCS, 2830
25. ismeretlen művész: Liszt Ferenc emléklap (19. sz. vége)
Litográfia, 60 x 81,5 cm
MMN-TKCS, 5227

FÉNYKÉPFK

26. Csoporthkép (Budapest, 1885)
Liszt Ferenc, Táborosky Nándor és Lina Schmalhausen
Koller Károly felvétele
16,8 x 11,2 cm
Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Liszt Múzeum, F. 17.
27. Az 1867-es kormány tablója (Budapest, 1867)
Gyöngy és selyemhímzéssel díszített emléklap
Gr. Mikó Imre, br. Eötvös József, gr. Lónyay Menyhért, gr. Festetics
György, gr. Andrássy Gyula, br. Wenckheim Béla, Horváth Boldizsár,
Gorove István ovális mellképeivel. Ismeretlen művész felvétele
29 x 41 cm
MMM, -1885/1956 fk.

KÉZIRATOK

28. Baumgartner: Ungarische National Melodie (Pozsony, 1839.)
Ausgeführt von der Capelle des löblich k. k. 5ten Feld Artillerie
Regiments, bei Empfange des gefeierten Virtuosen Herrn Franz
Liszt am 23ten Dezember 1839. Für das Piano-Forte eingerichtet-

tet von Joh. Baumgartner Capellmeister des obigen Regiments.
8 lap

Baumgartner: Magyar nemzeti dal. Előadta az 5. sz. cs. kir. tábori tüzérezred zenekara az ünnepelt virtuóz, Liszt Ferenc ur fogadása alkalmából 1839. dec. 23-án. Zongorára alkalmazta Joh. Baumgartner, a fenti ezred karmestere.)
OSZK, Zeneműtár-Ms. Mus. 1374

29. Egressy Benjámín: Szózat (Budapest, é. n.)
Vörösmarty Mihály versére. Férfikar, másolt szólamok. 18 lap
A Pestbudai Hangszegyesületi Énekiskola tulajdonából.
OSZK, Zeneműtár-Ms. Mus. 1457
30. Liszt Ferenc: A magyarok istene (Budapest, 1881)
Für Piano-forte. Petőfi Sándor versére írt dal zongoravariánsa.
Fredeti kézirat, egész selyem díszkötéses albumban. 8 lap
OSZK, Zeneműtár-Ms. Mus. 1683
31. Liszt Ferenc levele Mosonyi Mihályhoz (Róma, 1862. nov. 19.)
Értesíti, hogy hat hete fejezte be a Szent Erzsébet legendája partitúráját. Pontos leírást ad a mű szerkezetéről, majd megköszöni Mosonyi segítségét.
OSZK, Kézirattár - XII. fond 668. 3. levél
32. Liszt Ferenc levele Táborosky Nándorhoz (Antwerpen, 1885. június 8.)
Értesíti, hogy július elején elküldi néhány rövid magyar zongoradarabját, Stephan Széchenyi, Franz Deak, Josef Eötvös, Ladislav Teleki, Michael Vörösmarty, Alexander Petőfi emlékére címmel.
OSZK, Kézirattár - XII. fond 689. 20. levél
33. Liszt Ferenc levele Vörösmarty Mihályhoz (Krzyzanowitz, 1843. márc. 17.)
Köszönetet mond a hozzá intézett versért.
MTA, Könyvtár - Kézirattár
34. Liszt Ferenc levele Ábrányi Kornélhoz (Róma, 1875. szept. 21.)
Arról érdeklődik, hogy mikor kezdődik meg a tanítás a Zeneakadémián.
OSZK, Kézirattár - XII. fond 62. 7. levél
35. Augusz Antal levele Ábrányi Kornélhoz (Szekszárd, 1870. nov. 9.)
Az Augusznál vendégeskedő Lisztet megrendítette Mosonyi Mihály halálának híre. Emlékére gyászzenét komponált.
OSZK, KÉZIRATTÁR - XII. fond 39. 6. levél

NYOMTATVÁNYOK

Könyvek

36. Gr. Széchenyi István: Hítel (Pest, 1830)
Trattner és Károlyi ny. 270 lap
37. Gr. Széchenyi István: Világ (Pest, 1831)
Landerer ny. 539 lap
38. Gr. Széchenyi István: Stadium (Lépe, 1833)
Wigand Otto nyomdája, 300 lap
39. Vörösmarty Mihály minden munkái (Pest, 1845)
Bajza József és Schedel Toldy Ferenc kiadása két kötetben
250 és 318 lap

Vörösmarty Liszt Ferenchez c. verse a haladó magyar értelmiség fel-
hívása. Liszt válasza: "Mit der Symphonischen Dichtung "Hungaria"
glaube ich bereits meine Antwort an Vörösmarty geliefert zu haben."
("Ugy gondolom, hogy a 'Hungária' c. szimfonikus költeménnyel már
megadtam a választ Vörösmartynak.")
Liszt levele Mosonyihoz, 31. katalógusszám alatt
40. Vörösmarty Mihály: Szép Ilonka (Pest, 1867)
Ráth Mór kiadása, Holzhausen nyomdája Bécsben, 16 lap,
8 tábla, Orlay Soma nyolc fényképezett rajzával.
A költeményre Mosonyi Mihály operát komponált, melynek
bemutatója 1860. dec. 19-én volt a Nemzeti Színházban. 1867-
ben Liszt a dalmű két motívumára zongorafantáziát írt.
41. Petőfi Sándor összes költeményei (Pest, 1847)
Friedrich Gusztáv kiadása, Beigel nyomdája. 537 lap.
Deák Ferenc aláírásával. 1851-ben Liszt Petőfi for-
dításokat kért Kertbeny Károlytól.
42. Kertbeny Károly: Album hundert ungarischer Dichter (Pest, Dresden 1854)
Geibel és Schaefer, 599 lap
"Seinem Werthen Freunde und Landsmanne, Dr. Franz Liszt in Wei-
mar, gewidmet. Kertbeny.
Budapest, im August 1853."
("Ajánlja becses barátjának és honfitársának, Dr. Liszt Ferencnek
Weimarban Kertbeny.")

43. Gr. Teleki László: Kegyenc (Pest, 1841)
Szomorujáték öt felvonásban. Heckenast Gusztáv kiadása, 151 lap.
44. Gr. Teleki László: Die russische Intervention nebst diplomatischen Ak-
tenstücken (Hamburg, 1849)
Hohman und Campe kiadása, 63 lap.
45. Br. Eötvös József: Nemzetiségi kérdés (Pest, 1865)
Ráth Mór kiadása, Holzhausen nyomdája Bécsben, 158 lap.
46. Br. Eötvös József: A falu jegyzője (Pest, 1845)
Regény. Hartleben kiadása. 1. kötet, 312 lap
47. Br. Eötvös József: A XIX. század uralkodó eszméinek befolyása az
álladalomra (Bécs, 1851)
Hügel és Manz kiadása. 471 lap
48. Deák Ferenc: Közjogi és jogtörténeti észrevételek (Pest, 1865)
Észrevételek Lustkandl Venczel ily című munkájára: "Das unga-
risch-österreichische Staatsrecht" a magyar közjog történelmének
szempontjából. Megj.: Budapesti szemle. Szerk.: Csengery Antal
és Lónyai Menyhért. 170 lap
49. Deák Ferenc beszéde a képviselőház 1867. márc. 18-4 ülésén (Pest, 1867)
Különlenyomat a Magyarország 29. számából. 16 lap
50. Zenészeti Lapok (Pest, 1860)
Hetilap. Közlöny a zeneművészet összes ágai köréből. Tulajdonos
és szerk.: Ábrányi Kornél. Főmunkatársak: Bartalus István, Mo-
sonyi Mihály, Rózsavölgyi Gyula. I. évfolyam kötött példányai

Színlap

51. Liszt Ferenc hangversenye a Nemzeti Színházban (Pest, 1840. jan. 4.)
"SZK. Színház-történeti tár

Zeneművek

52. Liszt Ferenc: A holt költő szerelme (Budapest, é.n. 1874)
Jókai Mór szövegére. Táborosky és Parsch kiadása, 17 lap

53. Liszt Ferenc: Fantaisie sur l'Opera hongroise
Szép Ilonka de Mosonyi M. pour Piano Pest, é.n. (1868)
Rózsavölgyi et Co. 11 lap
54. Kálozdí János: Nemzeti Dal (Pest, 1848)
Petőfi versére, Vahot kiadása, 4 számozatlan lap
55. Liszt Ferenc: Koronázási mise (Lipce, 1871)
Énekszólkra, vegyeskarra. Ének - zongorakivonat, 76 lap
56. Liszt Ferenc: Rhapsodie hongroise No. 2 pour le pf. (Lipce, 1851)
Senff kiadása, 19 lap
57. Liszt Ferenc: Mosonyi Grab-Gelelt (Pest, 1871)
Zongorára: Táboraszy és Parsch kiadása, 9 lap
58. Mosonyi Mihály: Gyász hangok Széchenyi István halálára
Pest é.n. (1860)
Zongorára. Rózsavölgyi és Társa kiadása, 8 lap
59. Liszt Ferenc: Szózat und Hymnus Budapest, é.n. (1878)
Gedichte von Vörösmarty und Kölcsey, componirt von Egressy
Béni und F. Erkel, für Clavier gesetzt von Fr. Liszt.
(Vörösmarty és Kölcsey versei, zenéjüket szereztte Egressy Béni
és F. Erkel, zongorára alkalmazta Fr. Liszt.)
Gobbi Henrik négykezes átiratában.
Rózsavölgyi és Társa kiadása, 18 lap
60. Liszt Ferenc: Petőfi szellemének (Budapest, 1877)
Zongorára. Táboraszy és Parsch kiadása 8 lap

TÁRGYAK

Hangszerek

61. Zongora (Bécs, 1855)
Johann Baptist Streicher készítménye
M: 95 cm, h: 247 cm, sz: 138 cm
A zongorát Liszt Ferenc "családi jóindulata" kifejezésére aján-
dékonta rokonának, jogi képviselőjének és vagyona kezelőjének,
dr. Eduard Ritter von Lisztnek.
MNM-H. 1972.4

62. Címbalom (magyar, 1830 körül)
Díkfából, jelzés nélkül. H: 88 cm, sz: 38 cm
MNM.-1927.94
63. Tárogató (magyar, 1850 körül)
Egy 1700 körüli példány másolata
A "Délbáb"-ban megjelent felhívás nyomán mint "ős-eredeti
magyar" hangszer került a Nemzeti Múzeumba.
H: 34,3 cm, tölesér átm.: 7,4 cm
MNM.-1853.52
- Ötvösművek és más emléktárgyak
64. Arany toll (1830 körül)
Fehér-kék-fekete zománcos díszitoll. "Nemes Alsó Fejér Vármegye
Rendei a hasonlíthatatlan Hazafi és Magyar Nagy Író gr. Széche-
nyi Istvánnak Sz. Jakab hava 1834. 4-én." Jegy nélkül
Gr. Széchenyi István a Hitel c. művéért kapta.
H. 23,6 cm
MNM.-1876.147.2
65. Gyászarkkötő (1860)
Ezüstszáלבól, Széchenyi István arcképével. Jókai Mór hagyatéká-
ból, a Petőfi Társaság törzssanyagából. Jegy nélkül
Átm.: 7,5 cm
PIM-R. 82157
66. Ezüst serleg (Bécs, 1840)
Mayer - Klinkosch jeggyel. Trébelt díszítésű serleg, vésett
"Vörösmartynak Ujabb Munkáiért a" m. (agyar) t. (udós)társas-
ság 1841. két száz arannyal" felirattal. Hátoldalán az Aka-
démia címerképe
M.: 16,5 cm, talp átm.: 8 cm, száz átm.: 10 cm
PIM-R. 82162
67. Kávéskanna (1860 körül)
Porcelán, rajta arany és kobaltkék keretben Teleki László
fényképe.
M.: 18 cm
MNM.-1985.7.1

68. Pecsétnyomó (1848)

Ezüst lapján körirat: VALLÁS ÉS KÖZOKTATÁSI MINISZTER.
Br. Főtv. József az első független felelős magyar kormány
vallás- és közoktatási minisztereként használta.
M.: 4,9 cm, átm.: 3 cm
MNM.-1869.53

69. Zsebóra (Svájc, 1810-es évek)

Ezüst, nagyméretű, kulcsfelhúzású, orsó járatu óra. "Deák F.
emlékéül 1820" véséssel.
Átm.: 6,5 cm
MNM.-1977.61

70. Tollszár (1875)

Barnára fényezett fából, acél tollszemmel. Vésete: Liszt
- 13. IV. 75 - Rubinstein.
Anton Rubinstein zongoraművész ajándéka a Weimarban tartóz-
kodó Lisztnek.
H.: 16,4 cm
MNM.-105/1912.3

71. Babérkoszoru (1873)

Arany. "Liszt Ferenc 50 éves művészi pályája emlékéül tiszte-
lői Buda - Pest 1873" véséssel. A szalagfonaton Liszt művek cí-
mei: Magyar Rapszódia, Magyar Koronázási induló - Fsztergo-
mi mise, Magyar koronázási mise - Magyarországi Szent Erzsé-
bet - Magyar népdalok, Epithalom, Rákóczi induló, Magyar ro-
haminduló - Années de pèlerinage, Die Ideale 13^{dik} Zsoltár -
Hamlet, Dante, Fsz dur koncert - A művészethez, Préludes, Ün-
nepi koncert - Ave Maria, Etudes transcendentes, A dur koncert.
Liszt Ferenc ajándéka a Magyar Nemzeti Múzeumnak
Átm.: 37 cm
MNM.-1874.80.2

72. Arany és ezüst érem (1873)

C.Radnitsky, Rev. jelzéssel.
Liszt Ferenc balra néző mellképével, "LISZT FERENC ÖTVEN-
ÉVES MŰVÉSZI MŰKÖDÉSÉNEK EMLÉKÉRE 1873" körirattal.
Hátoldalán: "ZENGŐ NEKÜNK DALT HOGY MÉLY SIRJAINKBAN
ŐSEINK IS MFGMOZDULJANAK ÉS AZ UNOKÁKRA HALHATAT-
LAN LELKEIKKEL VISSZASZÁLLJANAK HOZVA ÁLDÁST A
MAGYAR HAZÁRA SZÉGYENT ÁTKOT ÁRULO FIÁRA". Alatta

két babérág között lant és "VÖRÖSMARTY LISZT FERENCHEZ"
felirat.

L. F. monogramos fehér bőrrel bevont dobozban.
Liszt Ferenc ajándéka a Magyar Nemzeti Múzeumnak.
Átm.: 5 cm
MNM.-1874.80.3

Textiliák

73. Magyar férfi viselet (1840 körül)

A reformkor lelkes fiataljai, hazaszeretetük kifejezésére feleleve-
nitették a magyar nemzeti viseletet. Kniehuber 1840-ben színes
litográfián örökítette meg Lisztet magyar nemzeti viseletben.
Dolmány: meggyvörös posztó, borvörös selyem zsinórozással.
H.: 83 cm, hátsz.:
MNM-T.1965.215
Nadrág: kék posztó, kék selyem zsinórozással.
MNM-T.1965.216
Csizma: barna bőr arany zsinórral.
Talph.: 26 cm, m.: 45 cm
MNM-T.1983.312.1-2
Nyakkendő: fekete selyemből.
Sz.: 18 cm, h.: 194 cm
MNM.-1960.32

74. Magyar női viselet, un. magyar gyász (1850-60-as évek)

Az 1850-es években a haza sorsát gyászoló asszonyok viselete.
A ruhaderék ujja és a fekete selyem szoknya rekonstrukció.
Ruhaderék: fekete selyem, fekete zsinór díszítéssel.
Háthossz: 40 cm, derékbőség: 68 cm
MNM.-1953.13
Mente: fekete bársony, fekete zsinórozással.
H.: 99 cm, hátsz.: 53 cm
MNM-T.1964.47

75. Karszalag (1848)

Piros-fehér-zöld posztó, belső oldalán tintával beírva: 1848
Sz.: 6 cm, h.: 29,5 cm
MNM.-1956.179

76. Halotti címer (1876)

Festett fehér selyemből, címerrel és felirattal. Deák Ferenc temetésére készült halotti címer.

Sz.: 49,5 cm, h.: 77 cm

MNM.-1961.3124

A rendezők ezúton köszönik meg a közgyűjtemények és valamennyi közreműködő segítségét.

Magyar Munkásmozgalmi Múzeum (MMM)

Magyar Nemzeti Galéria (MNG)

Magyar Nemzeti Múzeum (MNM)

Történelmi Képcsarnoka (TKCS)

és az Újkori Osztály

Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára (MTA)

Országos Széchényi Könyvtár (OSZK)

Petőfi Irodalmi Múzeum (PIM)

Liszt Ferenc Emlékmúzeum és Kutatóközpont

A kiállítást rendezte és a katalógust írta:

Fontana Gábor Eszter és Simon V. Péter

A kiállítást kivitelezte: Csonka András és Vidos Andrea